

ستاره، ۱۵ سال است که ازدواج کرده است و بچه دار نشده اند، رحم جایگزین را روش جایگزین فرزندخواندگی بخاطر مسیر قانونی سخت و طاقت فرسایش می داند. معتقد است باید پذیرفت که برخی از زنان نمی توانند بصورت طبیعی بچه دار شد. علم پزشکی این راه را جلوی پایشان نهاده که بصورت قانونی و شرعی از همسرش بچه دار شود.

اختصاصی صبح ساحل / گزارش خواندنی از وضعیت رَحِم اجاره‌ای در هرمزگان؛

در حسرت یک حباب

◊ رَحِم جایگزین، فرصتِ مادر شدن

♦ گروه حوادث // سمیره حنایی

هر دو پشت درهای زایشگاه به انتظار نشسته اند تا بعد از ۹ ماه تولد کودکان را ببینند، کودکی که سالها جای خالی اش در خانه آزارشان می داد. مسیر تکراری راهرو بیمارستان را در حالی که خیره به عقربه های که نای جلورفتن ندارند طی می کند. مادری که با وجود باردار نبودنش اما درد تولد فرزندش را در وجودش حس می کند. صدای گریه کودک در آغوش پرستار، پایان انتظار و آغاز یک زندگی جدید است.

از گذشته تاکنون، فرزندآوری و قدرت باروری از جمله معیارهای مهم و امتیاز زنان برشمرده می شده است. زنی که قدرت فرزندآوری نداشته، چراغ خانه اش را کور می دانستند. زن در فرهنگ و تصور جوامع، با نقش مادری در ذهن ها یادآور می شود؛ اما در این میان، برخی زنان بصورت طبیعی بچه دار نمی شوند. لذا جهت بچه دار شدن باید به پزشک مراجعه و آزمایشات و مراحل درمان لازم را انجام دهند. یکی ازین روش ها، تشکیل جنین

بردوششان قرار می دهد.

ستاره، ۱۵ سال است که ازدواج کرده است و بچه دار نشده اند، رحم جایگزین را روش جایگزین فرزندخواندگی بخاطر مسیر قانونی سخت و طاقت فرسایش می داند. معتقد است باید پذیرفت که برخی از زنان نمی توانند بصورت طبیعی بچه دار شد. علم پزشکی این راه را جلوی پایشان نهاده که بصورت قانونی و شرعی از همسرش بچه دار شود.

او در گفتگوی اختصاصی با صبح ساحل از مشکلاتی که با آن رو برو است می گوید: «در بندرعباس برخلاف تهران مراکز ناباروری در این زمینه چندان فعال نیستند. چون تعداد زنانی که رحم شان را اجاره می دهند در استان خیلی کم است به اجبار باید به سایر شهرها مراجعه کنیم. این مسافت علاوه بر هزینه های اقتصادی فراوانی که به دنبال دارد، موجب نگرانی همیشگی از وضعیت مادر حامل، را به ما منتقل می کند.»

این روش اطلاع رسانی بیشتری صورت گیرد.»

اعظم دو بچه دارد. همسرش معتاد بود و از مصرف زیاد مواد مخدر درگذشت. در یکی از محلات فقیرنشین بندرعباس زندگی می کند. روزگارش را با کار خدماتی در خانه های همسایه ها می گذراند. چندی پیش به او برای اجاره رحمش پیشنهاد شده بود. از تجربه اش می گوید: «درآمدی که بعد از ۹ ماه از اجاره رحم نصیبم می شود از حقوق چندین سالم بیشتر بود. با آن پول می توانستم به زندگی ام سروسامانی بدهم. آن خداییامرز تا وقتی زنده بود ما فقط طعم فقر را چشیدیم، حالا که مرده هم وضعیت بهتری نداریم.» او در مورد عدم پذیرش اجاره رحم اش می گوید: «از نگاه مردم ترسیدم. درست است که من در تمام مراسمات مذهبی هستم و خودم را خادم حسینیه محل میدانم اما مردم چه فکری می کنند؟ نمی گویند این که شوهر ندارد بچه اش را از کجا آورده است؟ نمی شود برای همه مردم توضیح داد. من

از سال ۲۰۱۶ تاکنون، جهت تصویب متنی در خصوص باروری از طریق رحم جایگزین و کودکان متولد از آن به نتیجه نرسیده است. کشورهای آلمان، فرانسه، ایتالیا، ژاپن و ترکیه از جمله کشورهای هستند که اجاره رحم را ممنوع اعلام کرده اند.

در ایران متن قانونی خاصی در این مورد وجود ندارد. این روش تنها از طریق پذیرش رویه عملی و قضایی بدون قانونگذار صریح صورت می گیرد. در حقوق ایران، قانون نحوه ی اهدای جنین به زوجین نابارور مصوب ۱۳۸۲، تنها متن قانونی است که تاکنون در خصوص روش های مختلف باروری مصنوعی به تصویب رسیده است. در این قانون و آئین نامه اجرایی آن، در مورد باروری از طریق رحم جایگزین چیزی بیان نشده است. به این ترتیب هیچ متن قانونی خاص یا رای دیوان در خصوص این روش در حقوق ایران وجود ندارد.

در ایران بعد از بحث های تفصیلی فقیهان و حقوقدانان،

می کنند. پس از آزمایش ها و بررسی های پزشکی، قرارداد رحم جایگزین در دفاتر اسناد رسمی با توافق طرفین منعقد می گردد. این شیوه در تهران و سایر شهرهای ایران رایج است.

در این روش مراکز ناباروری بر طبق دستورالعمل های داخلی خود عمل می نمایند. از جمله شرایط مادر اجاره دهنده رحم عبارت اند از: شرایط سنی ۳۵-۳۰ سال، سابقه بارداری موفق، متاهل، مطلقه یا بیوه بودن در صورت تجرد) دختر مجرد نمی تواند رحمش را اجاره دهد).

◊ نسب کودک متولد از رحم

جایگزین در حقوق ایران

درباره نسب کودک متولد شده از شیوه رحم جایگزین، در قانون اشاره ای نشده است. بر طبق تعاریف موجود در قانون مدنی، مادر زنی است که طی واقعه زایمان نوزادی از وی متولد شده و همسر قانونی وی پدر کودک محسوب می شود. طبق قانون ۱۹ ثبت احوال، باید گواهی ولادت را به نام و نام خانوادگی بانوی زایمان کننده به اداره تحویل داده شود. حال، والدین فرزند متولد شده از رحم جایگزین کیستند و شناسنامه باید به نام چه کسی صادر شود؟

نظریه به سکوت قانون در خصوص درمان ناباروری به این شیوه، نحوه ی تنظیم شناسنامه کودکان متولد ازین روش رویه واحدی در مراکز و مراجع مربوطه در ایران ندارند. روش های متداول عبارت اند از:

۱. در رحم اجاره ای باشیوه قضایی: در این روش از طریق دادگاه، گواهی ولادت برابر قانون به نام مادر حامل تنظیم می شود اما در ادامه زوج متقاضی که والدین ژنتیک کودک نیز هستند با ارائه مجوز دادگاه به اداره ثبت احوال، درخواست تنظیم شناسنامه به نام خود را می نمایند. (شیوه رایج در اصفهان، یزد و خراسان رضوی)

۲. در رحم اجاره ای با شیوه غیر قضایی: با همکاری مراکز ناباروری، از طریق اعلام دروغین درخصوص هویت مادر حامل اقدام می شود. نام مادر متقاضی به جای نام مادر جایگزین در شناسنامه مستقیم

ثبت می شود. بی شک این روش با وجود مخالفان و موافقان بسیاری که در مذاهب مختلف دارد، در ایران در کنار سایر روش های ناباروری مصنوعی معرفی شده و شرایط بچه دار شدن خانواده ها را فراهم کرده است. در کنار بهره مندی خانواده ها، اجاره رحم می تواند بعنوان یک شغل مناسب برای زنان نیز مطرح باشد. بعنوان مثال در کشور آمریکا این شغل در بین زنان مرسوم است و خانواده زنان نیز با این شغل کنار آمده اند. در کانادا بیشتر زنان بصورت رایگان، تنها جهت کمک به خانواده ها رحمشان را اجاره می دهند. در ایران نیز این شغل در برخی شهرها به چشم می خورد.

هنوز توافق مشخصی بر سر این موضوع وجود ندارد. مخالفان این روش، استفاده از بدن زن برای کسب درآمد را به هر طریق غیر اخلاقی می دانند. برخی از علما نیز بدلیل محرمیت فرزند متولد شده با مادر حامل و فرزندان احتمالی او و مشکلات اینچنینی و با استناد به برخی از آیات قرآن کریم که به محرمیت اشاره داشته است، این کار را جایز نمی دانند.

به نظر می رسد با اینکه روش رحم جایگزین روش جدیدی برای درمان ناباروری هایی است که زوج به شرایط حمل جنین در رحم خود را ندارد اما بدلیل شرایط فرهنگی و عدم اطلاع جامعه از قوانین موجود و جزئیات این کار، استفاده ازین روش در بندرعباس براحتمی مرسوم نخواهد شد. معرفی بیشتر این روش نیازمند فرهنگ سازی و اطلاع رسانی بیشتر در مورد این روش خواهد بود.

ماده* ۱۰ قانون مدنی: قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده اند در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد نافذ است. **ماده ۵۱۲ قانون مدنی :در اجاره اشخاص کسی که اجاره میکند مستاجر و کسی که مورد اجاره واقع میشود اجیر و مال الاجاره اجرت نامیده می شود.

براساس نظر مشهور، انجام باروری از طریق کاشت و پرورش جنین از گامت زوجین متقاضی در رحم مادر حامل جایز است؛ به ویژه چنانچه در زمان انتقال جنین، زن حامل در عقد ازدواج صاحب اسپرم باشد. با توجه به تجویز دکترین، قراردادهای رحم جایگزین در عمل به استناد مواد *۱۰ و *۵۱۲ قانون مدنی تنظیم و در قالب عقد اجاره یا غیرآن منعقد می گردد.

◊ انواع قراردادهای

اجاره رحم

با توجه به عدم وجود قانون مشخص در ایران، رویه یکسانی برای دستیابی به درمان ناباروری از طریق رحم جایگزین برای زوجین متقاضی وجود ندارد و این رویه از شهری به شهر دیگر یا حتی از مرکز درمان ناباروری به مرکز دیگر در شهر و حوزه قضایی یکسان متفاوت است. برطبق پژوهش انجام شده توسط «الپه محسنی» که در شماره ۴۸ فصلنامه حقوق پزشکی به چاپ رسید، ۲ رویه در ایران موجود است:

۱. رویه قضایی از طریق مجوز دادگاه: که شبیه روند اهدای جنین است. زوج متقاضی باید پیش از انجام باروری از دادگاه مجوز لازم را کسب کند. دادگاه و پزشکی قانونی روند را نظارت می کنند. مشهد، یزد و برخی مراکز ناباروری در اصفهان به این صورت عمل می کنند.

۲. رویه غیر قضایی: زوجین متقاضی بصورت مستقیم از طریق مرکز درمان ناباروری اقدام به انجام رحم جایگزین

میخواهم در این محل زندگی کنم.»

◊ حکم فقهی

رحم جایگزین

مساله رحم جایگزین در فقه اسلامی محل اختلاف علما اسلامی واقع شده است. نزد علمای اهل سنت، مجمع فقه اسلامی سازمان کنفرانس اسلامی در ششمین نشست خود در شعبان ۱۴۱۰ قمری و نیز مجلس مجمع فقهی اسلامی در مکه مکرمه در سال ۱۴۰۴ قمری، کلیه روش های باروری مصنوعی با دخالت فرد ثالث از جمله رحم جایگزین (بدون رابطه نکاح میان مادر حامل و شوهر) را ممنوع اعلام کرده است؛ بنابراین علمای اهل سنت ایران نیز این شیوه را جایز نمی دانند. در میان کشورهای اسلامی، ترکیه و تونس، به صراحت رحم جایگزین را ممنوع اعلام نموده اند و برای افراد مخطی مجازات کیفری در نظر گرفته است؛ اما ایران از معدود کشورهای اسلامی است که اهدای جنین و گامت و رحم جایگزین در آن قانوناً انجام می گیرد. این تفاوت قانون، ریشه در تفاوت های فقه شیعه و اهل سنت دارد.

◊ قوانین مربوط به رحم جایگزین در ایران

در کشورهای مختلف بدلیل تنوع رویکرد در نظام های قانون گذاری شان، اختلاف نظرهایی بسیاری مشهود است. هیچ تعهدنامه ی بین المللی صراحتاً به این موضوع اشاره نکرده است. تلاش های صورت گرفته از سوی سازمان کنفرانس حقوق بین الملل خصوصی لاهه

او در مورد قیمت اجاره رحم گفت: « قیمت مشخصی برای اجاره رحم وجود ندارد. قیمت کاملاً

توافقی است. تقریباً از ۲۶ میلیون تومان شروع می شود که در برخی از شهرها به بالای ۵۰ میلیون نیز برای ۹ ماه بارداری می رسد. در کنار هزینه اجاره، بدلیل اینکه مادر حامل در شهر دیگری است، پرستار خصوصی نیز باید او را در این مدت زیر نظر داشته باشد. حقوق ماهانه پرستار نیز کمتر از ۱ میلیون تومان نیست. علاوه بر این، هزینه ماهانه داروها، مکمل غذایی و غذای مادر حامل نیز به مرز ۱۰ میلیون در مدت ۹ ماه بارداری می رسد. هزینه رفت و آمد به پزشک جهت انجام آزمایشات و هزینه های رفت و آمد خانواده جهت بازدید از مادر حامل و اطمینان از سلامت جنین نیز به این هزینه ها اضافه می شود؛ اما اگر در بندرعباس مرکز فعالی برای این روش وجود داشته باشد بسیاری از این هزینه ها وجود ندارد.»

او در ادامه در مورد دیدگاه جامعه در مورد این روش اضافه کرد: « این روش خوبی برای بچه دار شدن است. کار خلاف شرعی در آن صورت نمی گیرد. برای خانواده هایی مانند ما که بچه دار نمی شوند روش خوبی است. منبع درآمد خوبی برای زنانی است که توانایی بچه دار شدن دارند. متأسفانه در شهرهای کوچک دید خوبی در این زمینه وجود ندارد. دلیل آن هم عدم اطلاع از جزئیات روش است. بنظرم نیاز است در بندرعباس نیز درمورد

در شرایط آزمایشگاهی و قرار دادن در بدن زن است؛ اما گاهی، رحم زن توانایی نگهداری جنین را ندارد. در کنار کاشت جنین، «رحم جایگزین» شیوه جدیدی است که جهت ناباروری زنان با شرایط خاص، این روزها معرفی شده است.

رحم جایگزین» روشی نوین در باروری مصنوعی یکی از روشهای نوین باروری مصنوعی، «رحم جایگزین» است که با نام «رحم اجاره ای» نیز شناخته می شود. در این روش، طبق قراردادی، زنی (غیرهمسر) با استفاده از اسپرم و تخمک والدین متقاضی فرزند، که در محیط آزمایشگاه بارور شده و به جنین تبدیل شده است، بارداری می شود و پس از طی مدت ۹ ماه بارداری و تولد فرزند، آن را به زوج طرف توافق (والدین ژنتیکی) تحویل می دهد. در مقابل والدین متقاضی، باید به تعهدات، با توجه به نوع قرارداد منعقد شده عمل کنند.

رحم جایگزین، روشی نوین در باروری مصنوعی

یکی از روشهای نوین باروری مصنوعی، «رحم جایگزین» است که با نام «رحم اجاره ای» نیز شناخته می شود. در این روش، طبق قراردادی، زنی (غیرهمسر) با استفاده از اسپرم و تخمک والدین متقاضی فرزند، که در محیط آزمایشگاه بارور شده و به جنین تبدیل شده است، بارداری می شود و پس از طی مدت ۹ ماه بارداری و تولد فرزند، آن را به زوج طرف توافق (والدین ژنتیکی) تحویل می دهد. در مقابل والدین متقاضی، باید به تعهدات، با توجه به نوع قرارداد منعقد شده عمل کنند.

رحم جایگزین در بندرعباس شناخته شده نیست در بندرعباس مرکزی جهت معرفی دائمی رحم جایگزین وجود ندارد. متقاضیان باید به بیمارستان ام لیل مراجعه نموده و درخواست خود را ثبت نموده و منتظر مادر حامل بمانند. در بندرعباس برخلاف سایر کلان شهرها، این شیوه درمان ناباروری مرسوم نیست. همین موضوع باعث شده است که خانواده های متقاضی جهت یافتن مادر اجاره دهنده رحم به سایر شهرها نظیر تهران و یزد مراجعه کنند که از نظر اقتصادی بار سنگینی را

رحم جایگزین در بندرعباس شناخته شده نیست در بندرعباس مرکزی جهت معرفی دائمی رحم جایگزین وجود ندارد. متقاضیان باید به بیمارستان ام لیل مراجعه نموده و درخواست خود را ثبت نموده و منتظر مادر حامل بمانند. در بندرعباس برخلاف سایر کلان شهرها، این شیوه درمان ناباروری مرسوم نیست. همین موضوع باعث شده است که خانواده های متقاضی جهت یافتن مادر اجاره دهنده رحم به سایر شهرها نظیر تهران و یزد مراجعه کنند که از نظر اقتصادی بار سنگینی را